

ABC filmu dokumentalnego - wprowadzenie

Filmy dostępne na vod.warszawa.pl

Dzień dobry!

Bardzo się cieszymy, że zdecydowali się Państwo wraz ze swymi uczniami zacząć przygodę z filmem dokumentalnym, w szczególności tym, który opowiada o życiu dzieci i młodzieży. To szczególnie ważne, gdyż rzeczywistość wokół nas bardzo szybko się zmienia, czasem trudno nam dorosłym się w tym odnaleźć, a co dopiero młodym ludziom. Potrzebujemy jak nigdy dotąd medium, które pomoże nam w rozmowie z dziećmi i młodzieżą. Pandemia, informacje o działaniach wojennych, kryzysie uchodźczym wzmagają kryzys psychiczny wśród młodych ludzi - filmy dokumentalne odpowiadają na ich realne problemy, mogą się przeglądać w bohaterach jak w lustrze.

Swoją przygodę rozpoczniecie z serią filmów „Dzieci z Jedwabnego Szlaku” - to dokumentalne opowieści o dzieciach w wieku od 11 do 14 lat z 10 krajów na starym jedwabnym szlaku m.in.: Indii, Kirgistanu, Bangladeszu, Nepalu i Mongolii. Każda historia pokazuje, jak poszczególne dziecko radzi sobie z małymi i dużymi wyzwaniami życiowymi w swoim specyficznym kontekście kulturowym i społecznym.

Ale zanim obejrzyście wspólnie filmy, zachęcamy Was do porozmawiania o samym gatunku, jakim jest film dokumentalny. Przygotowaliśmy dla Was 2 lekcje z przydatną dawką wiedzy i ciekawymi ćwiczeniami.

Wskazówki techniczne

1. Do filmowania można wykorzystać kamery dostępne w smartfonach.
2. Do montażu filmów można wykorzystać darmowe programy dostępne w smartfonach lub na komputerach. Jeśli takich nie ma, na pewno z łatwością znaleźć je można w sieci (np. iMovie, Shotcut, Lightworks, Youtube ma też edytor wideo).
3. Udostępnianie gotowych filmów: można je wrzucić na Youtube, pamiętając, żeby ustawić jako „niepubliczny” (a nie „prywatny”) i przesłać link do całej grupy. Drugą możliwością jest utworzenie przez nauczyciela wspólnej przestrzeni na dysku Google'a i wrzucanie tam przez uczniów gotowych filmów.

Lekcja 1 - 45 minut

Pytanie 1. - między dokumentem a fabułą

Różnica między filmem fabularnym a dokumentalnym nie dla wszystkich może być jasna. Zróbcie w klasie listę charakterystycznych cech obydwu gatunków, weźcie pod uwagę:

- Kto występuje w filmie?
- Gdzie robione są zdjęcia do filmu? W jaki sposób powstają?
- Jaka jest rola reżysera w filmie?

W 1949 r. na Światowym Kongresie Dokumentalistów powstała definicja filmu dokumentalnego:

Film dokumentalny jest realistyczną metodą rejestracji rzeczywistych zdarzeń, które zostają sfilmowane „na gorąco”, poddane interpretacji (kronika filmowa), bądź rzetelnie zrekonstruowane. Współcześnie do jego głównych wyróżników zalicza się ukazywanie rzeczywistości uprzednio niezaaranżowanej, z uwzględnieniem rządzących nią naturalnych reguł, czyli np. jej związków czasoprzestrzennych i przyczynowo-skutkowych. Wyklucza to uznanie za dokument choćby najrzetelniejszą metodę rekonstrukcji zdarzeń. Zakres pojęcia „film dokumentalny” nieustannie się rozszerza i modyfikuje ze względu na przynależność do tego rodzaju nowo powstających gatunków.

Z podanej definicji uczniowie mogą wybrać słowa, które wydają się dla Ciebie kluczowe, aby dobrze uchwycić istotę filmu dokumentalnego.

Definicja pochodzi sprzed ponad 70 lat. Zastanówmy się, czy coś się zmieniło od tego czasu, jak można ją przereklamować, żeby uwzględnić współczesny kontekst.

Często też słyszymy, że filmy fabularne oparte są na faktach (np. filmy historyczne). Zastanówcie się wspólnie jaka jest różnica między takimi filmami a filmem dokumentalnym.

W definicji, którą przed chwilą czytaliśmy pojawia się zdanie: „Wyklucza to uznanie za dokument choćby najrzetelniejszą metodę rekonstrukcji zdarzeń”. Ale czy wiecie, że współcześnie w filmie dokumentalnym wykorzystuje się technikę inscenizacji - jako element opowiadania? Co to oznacza? I czym to się różni od filmu fabularnego opartego na faktach?

Pytanie 2. - prawda w filmie dokumentalnym

Znamy już podstawowe założenia filmu dokumentalnego, ale dobrze podrażyc głębiej i zadać sobie kilka niemalże filozoficznych pytań:

- Co to jest subiektywizm i obiektywizm?
- Jaką rolę w filmie dokumentalnym odgrywa prawda - czy jest ona tylko jedna?
- Jaką rolę pełni reżyser filmu dokumentalnego? Czy rzeczywistości można pomóc? Z jakiego punktu opowiada historię, którą widzi? Co może robić, a czego nie dokumentalista?

W tym miejscu warto sobie zarysować różnicę pomiędzy filmem dokumentalnym a reportażem, który tworzony jest głównie do celów informacyjnych, bądź interwencyjnych. Natomiast film dokumentalny jest autorską i artystyczną wypowiedzią: to znaczy, że jego autor interpretuje fakty według własnego zamysłu, ale jednocześnie nie oznacza to, że ma prawo im zaprzeczać lub je zniekształcać.

Oglądając filmy z cyklu „Dzieci z Jedwabnego Szlaku” zastanówcie się, co świadczy o tym, że są to filmy dokumentalne, z jakiego punktu widzenia są opowiadane i jaka jest w nich rola reżysera?

Ćwiczenie do zrobienia w domu:

Zadaniem uczniów jest zrobienie krótkiego wideo o kocie (max. 3 min.). Możesz zasugerować, żeby dzieciaki potraktowały ten temat bardzo szeroko i według własnej interpretacji. Na kolejnej lekcji obejrzyjcie wszystkie Wasze filmy. Zobaczcie, jakie pomysły mieli inni koledzy i koleżanki na ten sam temat.

Lekcja 2 - 45 minut

Celem drugiej lekcji z kinem dokumentalnym jest pokazanie uczniom, jakie cechy i umiejętności potrzebne są, żeby tworzyć filmy dokumentalne. Są one nie tylko kluczowe do tworzenia filmów, można je wykorzystać również w swoim osobistym, codziennym życiu. Zachęmy uczniów do wykonania dwóch ćwiczeń dokumentalnych.

Ćwiczenie 1. - Uczę się być dobrym obserwatorem/ obserwatorką

Bardzo ważna w filmie dokumentalnym jest umiejętność obserwacji, zauważania szczegółów, z których rodzą się opowieści filmowe. Aby stać się dobrym obserwatorem, trzeba nauczyć się spokoju i powstrzymywania swoich reakcji. Twoje zadanie będzie polegać na skupieniu się i nagraniu 3-minutowego filmu podczas lekcji, przerwy, możesz wyjść też na zewnątrz szkoły.

Plan obserwacji - co i jak będziesz obserwować?

- Rozmowę między ludźmi czy sytuację?
- Z ukrycia, z oddalenia czy z bliska?
- Jaki punkt widzenia obierzesz?

Cierpliwość, koncentracja, uważność - przed obserwacją zrób wdech i wydech :)

Po ukończeniu zadania zastanów się, jak się czułeś: Czy było to trudne, czy łatwe?

- Czy miałeś/miałaś ochotę o coś zapytać?
- Czy często zmieniasz punkt widzenia?
- Jak ogląda się nagrany przez Ciebie materiał, co byś w nim zmienił/a?

Ćwiczenie 2. - Uczę się być dobrym słuchaczem/słuchaczką

Druga bardzo ważna umiejętność to rozmawianie z ludźmi, a w zasadzie uważne ich słuchanie. Bo w filmie dokumentalnym trzeba nauczyć się otwierać ludzi, dać im powiedzieć, to co chcą, a czasem to, czego sami o sobie nie wiedzą. Jak to zrobić? Mniej pytać, więcej słuchać!

Twoim zadaniem będzie przeprowadzenie wywiadu z koleżanką lub z kolegą z klasy. Dołączcie się w pary, ale najlepiej z osobą, z którą mniej się znacie. Wybierz sobie temat, wokół którego chcesz przeprowadzić rozmowę.

Wskazówki - jak pytać

- Bądź empatyczny/empatyczna - mniej pytań, daj się wygadać
- Pytania na miarę bohatera - takie, żeby go otwierały
- Dopytuj: Dlaczego? Po co? Nie rozumiem
- Unikajmy pytań „czy”, na które odpowiedź jest „tak” lub „nie” - lepiej pytać „jak?”, „co?” (np. Jak się wtedy czułaś? Co się wydarzyło?)
- Ustal z bohaterem, żeby odpowiadał pełnymi słowami, nawet parafrazując Twoje pytanie
- Używaj ciszy - to nie jest przesłuchanie!
- Plan rozmowy jest ważny, ale daj sobie przestrzeń, żeby wyjść poza plan

Wskazówki techniczne

- Czy reżyser jest widoczny?
- Czy będą słyszalne pytania reżysera?
- Obserwujemy gesty, mimikę naszego bohatera
- Reakcje czasami mówią więcej niż słowa
- Ustal plan: w jakim miejscu, jakie światło, czy jest cicho, jaki kadr

Życzymy powodzenia!

© Centrum Kultury Filmowej im. Andrzeja Wajdy

Centrum Kultury Filmowej
im. Andrzeja Wajdy

www.ckf.waw.pl
ckf@ckf.waw.pl

BIURO
ul. Szpitalna 5/18
00-031 Warszawa
(+48) 518 640 875

STUDIO U20
Aleje Ujazdowskie 20
00-478 Warszawa

VOD WARSZAWA
vod.warszawa.pl
bok@vod.waw.pl